

Ett litet uppslagsverk om Komintern

G.M.Adibekov/E.N.Schachnazarova/K.K.Schirinja, Organisationsstruktura Kominternerna 1919-1943. (Moskva 1997) 286 sidor. Pris c:a 25 rubel ISBN 5-86004-112-8

Sedan flera år tillbaka har forskningen givit oss allt större kunskaper om vad som en gång ägde rum i den kommunistiska världsrörelsen. Vi har kommit en liten bit på väg men det intryck man får när man betraktar forskningsinriktningen är att det ännu är de nationella kommunistiska organisationerna, sektionerna, och dessas förbindelser med världspartiets ledning i Moskva som fortfarande tilldrar sig det större intresset. Men flera goda framställningar finns nu också som tagit sin utgångspunkt i den centrala verksamheten i Kommunistiska Internationalen i Moskva: Niels Erik Rosenfeldts, Alexander Firsovs, Alexander Vatlins och Kevin McDermotts forskningar är goda exempel på detta.

Vi har saknat en översiktlig sammanställning av Kommunistiska Internationalens olika organisatoriska enheter och vilka som bemannade dem. Forskning pågår på området, både kring organisationen och i form av biografiska sammanställningar. Det är ett stort område, här rör sig forskningen, mycket konkret, på det internationella planet. Den bok som nu föreligger av Adibekov, Schachnazarova och Schirinja är en bra första orientering över Kommunistiska Internationalens ledningsorgan och administrativa apparat. Och den fyller ett stort behov.

De tre författarna är väl förtrogna med den här typen av

forskning. Adibekov och Schirinja är historiker och har flera arbeten bakom sig. Adibekov medverkade senast i den stora dokumentutgåvan av handlingar rörande Kommunistiska Informationsbyrån. Samtidigt publicerade han den första framställningen om Kominform och det efterkrigstida Europa, en framställning som bygger det byråns eget arkiv i Moskva, i Centret för bevarande av och studiet i handlingar rörande den nyare historien. Eleanora Nikolaevna Schachnazarova har en framskjuten ställning inom arkivvården i Centret och besitter en omfattande kunskap om institutionens väldiga arkivbestånd.

Boken, Kominterns organisatoriska struktur 1919-1943 är mycket lätt-tillgänglig. Den är disponerad efter kongress- och plenarperioderna, från Kommunistiska Internationalens konstituerande kongress i mars 1919 till 1943, då Komintern upplöstes. I det avslutande kapitlet tangeras den del av den organisatoriska apparaten som verkade under övergångstiden mellan Komintern och Kominform.

Varje kapitel har försetts med en kort introduktion som sedan följs av en enkel och ändamålsenlig sammanställning av de olika organisatoriska enheter som var i funktion under den aktuella kongressperioden. Vissa organisatoriska enheter, framför allt de som verkade på det internationella planet, har fått särskilda och något fylligare inledningar. Det gäller bl a Avdelningar för Internationella förbindelser (Otdel Meschdonarodni Svjas OMC) och kaderavdelningen. Dessutom har författarna till varje kapitel fört uppgifter om front- och sidoorganisationerna: ungdomsinternationalen, Röda

Anmelderredaktion:
Birgit Andreasen, Søren Federspiel og Anne-Lise Walsted

sportinternationalen Röda hjälpen m.fl. Varje kapitel är försett med hänvisningar till källorna. Boken är dessutom försedd med ett personregister.

Man bör ha i minnet att bokens innehåll inte helt och fullt svarar mot den brett formulerade titeln, Kominterns organisatoriska struktur. Författarna rör sig huvudsakligen på det normativa planet. Den faktiska politisk-organisatoriska verksamheten berörs inte. Om mer betydande organisatoriska enheter saknas i framställningen är svårt att avgöra. Man noterar emellertid att den verksamhet som bedrevs i kommittéer, ad hoc tillsatta eller mer permanenta, inte berörs. Man kan också rikta invändningar mot personregistret. Det är inkonsekvent. Det innehåller också rent felaktiga uppgifter som naturligtvis att beklaga. Just vad beträffar personregistret tycker jag författarna kunde varit mer generösa. Vilka var medarbetarna i de olika Ländersekretariaten, de som rörde sig ute i världen och medverkade i sektionernas dagliga politiska liv? För att nu nämna ett enda exempel. Här har författarna i flera fall valt att ange antalet medarbetare, men inte namn eller arbetsuppgift i mer specifik mening.

Det jag också efterlyser, om än bara antydningvis, är den roll som Sovjetunionens Kommunistiska Parti under Stalins ledning spelade i Kominterns verksamhet. Det är i och för sig en särskild forskningsuppgift, men jag tror det finns anledning att ständigt vara medveten om att det sovjetiska kommunistpartiet intog en dominerade ställning i Kominterns ledning. Något som med största sannolikhet också påverkade Kominterns verksamhetsformer.

Men det viktiga i sammanhanget är kanske ändå inte vad som möjligen saknas och vad som brister utan den information som denna framställning ändå bidrar med. Adibekovs, Schachnazarovas och Schirinjas bok kommer naturligtvis inte att vara den sista på området. Men under lång tid framåt kommer den att vara ett mycket bra hjälpmedel i forskningen kring den kommunistiska världsrörelsen. Att boken är skriven på ryska kan naturligtvis vara ett problem. Men för alla som sysslar med någon del av kommunismens historia och länkar sin forskning till källorna i de f.d. sovjetiska arkiven är ett litet mått av ryska språkkunskaper nödvändigt. Adibekovs, Schachnazarovas och Schirinjas bok fyller precis de behov som finns att snabbt orientera sig i Kominterns snåriga ledningsorganisation. Och ryska språket är här inte svårare än att varje intresserad, om än med viss möda, kan ta sig igenom.

Lars Björlin

Sabotage og kommunistisk modstandsbevægelse i Norden under anden verdenskrig og efterkrigstid

Lars Borgersrud: Wollweber-organisasjonen i Norge

Acta Humaniora

Universitetsforlaget, Oslo, 1996
782 s., NOK 590,-.

ISBN 82-00-12677-3

I sin omfangsrige disputats beskæftiger Borgersrud sig med en emnekreds, som i den seneste tid har fået en vis dagspolitisk aktualitet i Norge: Det er kommet frem, at efterretningstjene-

sten (Politiets Overvåkingstjeneste) og det norske Arbeiderparti, der var i regering under ledelse af Einar Gerhardsen, i efterkrigstiden spionerede mod den kommunistiske del af den norske arbejderbevægelse, fordi man under den kolde krig frygtede angreb på den demokratiske stat fra denne side. Denne frygt var – subjektivt set – ikke ubegrundet, for under krigen var der dannet en kommunistisk sabotagegruppe i Norge, der blev styret fra Moskva og havde en international sammensætning. En af gruppens hovedbagmænd i 1930erne var den tyske kommunist Ernst Wollweber, der før, under og efter krigen (nu i DDR) udfoldede en omfattende konspirativ virksomhed og i dag regnes blandt de sagnomspundne figurer i spionagens historie. Det er netop en hovedopgave for Borgersruds undersøgelse at belyse, om denne Wollweber-myte kan bekræftes i Norge og af den norske modstand mod den tyske besættelsesmagt. Forfatteren udsætter herved ikke kun visse norske “modstandsmyter” for en kritisk gennemlysning, men beskæftiger sig også med tabuemner i norsk historieskrivning i efterkrigstiden. Det kan derfor ikke undre, at værket straks ved udgivelsen (dvs. egentlig allerede før dette – som manuskript) ikke blot blev genstand for heftige angreb fra den etablerede historievidenskab, men også på grund af det pikante uddrag fra kilderne blev genstand for den norsk efterretningstjenestes interesse, idet man forbød offentliggørelsen af visse tekstpassager, frem for alt om efterkrigstiden (hele kapitel 26 og hele kapitel 31) – godt og vel 5% af den samlede tekst, noget, forfatteren nøje har opmålt.

Men denne i sig selv spænden-

de historie skal denne anmeldelse ikke beskæftige sig med.

Der er altså grundlæggende tale om en bog om den norske modstand, eller mere præcist om de sabotagegrupper, der var styret af Norges Kommunistiske Parti og af Moskva, og som af forfatteren anses som starten på den norske militære modstand. Det drejer sig her primært om Sunde-organisationen, hvis dæknavn var Gruppe Osvald. Personen Wollweber tjener herved så at sige kun som den røde tråd, der skal forbinde tiden før og tiden efter dette hændelsesforløb med hinanden. Wollweber selv var nemlig efter den tyske besættelse af Norge flygtet til Sverige og blev kort tid efter fængslet af myndighederne her. Borgersrud behandler Wollwebers karriere fra tiden som funktionær i KPD i 1920'erne, der under de politiske kampe i Weimarrepublikken fik til opgave at danne militære kommunistiske kampceller, der skulle sættes ind under en forventet revolutionær situation. Efter nazisternes magtovertagelse koncentrerede han hele sit konspirative organisations-talent på den internationale faglige sammenslutning for søfolk, som han efter ordre fra det sovjetiske efterretningsvæsen NKVD formede til en sabotageorganisation – nemlig den såkaldte Wollweber-organisation. Styrken i Borgersruds arbejde ligger i de-lanalyserne, f.eks. i fremstillingen af det politiske miljø i Internationalen for søfolk og havnearbejdere, ISH, og i den detaljerede undersøgelse af samarbejdet mellem Gestapo og hhv. sikkerheds- og det hemmelige politi i Danmark, Sverige og Norge før og tildels også under krigen. Her har forfatteren, ikke mindst på grund af sin flittige opsporen af

kilder, bragt forskningen fremad. Men hovedvægten i bogen er som nævnt lagt på fremstillingen af norske forhold under og efter den tyske besættelse. Efter Wollwebers flugt og arrestation overgik ledelsen af sabotagegruppen til Asbjørn Sunde (Osvald), som – især efter det tyske overfald på Sovjetunionen – fortsatte med at udbygge netværket og kom i et økonkurrenceforhold til de to modstandsorganisationer med forbindelse til England hhv. den lovlige norske regering i eksil i England, nemlig Militærorganisationen (MIL-ORG) og Hjemmefronten. Trods et punktvis samarbejde virkede konkurrenceforholdet videre efter krigsårene og dannede grundlaget for den allerede nævnte hemmelige overvågning af det norske KP i efterkrigstiden. At der også var spændinger mellem Sunde-organisationen og ledelsen i det norske KP, er en af de ikke så få nye erkendelser, som Borgersrud når frem til. Sunde var iflg. ham entydigt bundet af instrukser fra Moskva (f.eks. fra NKVD), mens ledelsen i NKP mere havde rent norske interesser (eller det, den anså for at være sådanne interesser) for øje.

Den meget interessante bog – især i de passager, der behandler ikke-norske forhold – har mange faktuelle småfejl (eller unøjagtigheder) og derudover er den sprogligt set næsten ulæselig. Borgersrud fortaber sig i længere passager i at citere fra kilderne. Han 'kæmper' på mange sideordnede skuepladser og bringer herved en så gigantisk rigdom af fakta og detaljer på banen, at læseren ligefrem drukner i dem. Man har til tider indtryk af, at dette også er sket for Borgersrud selv. Herved er den røde tråd gået tabt, værket er ikke strin-

gent gennemkomponeret, og man ved stort set ingen steder i bogen, hvad det lige nu drejer sig om i forhold til den overordnede sammenhæng. Det fungerer således: Borgersrud begynder at udvikle behandlingen af et aspekt i mange retninger, bryder så pludselig af og vender så sin opmærksomhed mod et nyt aspekt – uden at læseren får at vide, hvad motivet for disse udredninger egentlig var.

Også bogens historieteoretiske ansats er efter min mening ret tvivlsom, for her serveres gamle koldkrigslegender og sammensværgelsesteorier i kommunistisk efterkrigstidstradition på ny, uden at forfatteren tager højde for den nye forskning, der er kommet til siden da. Det er vildledende for den uhildede læser – og kombineret med Borgersruds udprægede bedrevidende tone er det irriterende. Når det så konstaterende slås fast, at den norske modstands oprindelse skyldes Moskva, og at den først blev organiseret af Sunde-gruppen efter en besked fra Moskva, så er det i endnu højere grad irriterende, når man – ud fra et kendskab til kildesituationen – ved bedre. I det hele taget omgås Borgersrud noget problematisk med visse kilder. Godt nok er det gennem et beundringsværdigt, årelangt flidsarbejde lykkedes ham at ud-drage viden af de førhen utilgængelige sovjetrussiske arkiver – en møjsommelig indsats, der ikke kan vurderes højt nok. Men herved har han øjensynligt helt glemt også at gennemgå tyske arkiver om Wollweber med samme flid. Ikke mindst i det tidligere Stasi-arkiv findes der et omfattende kildemateriale om Wollwebers person og om 'hans' organisation. I det hele taget har Borgersrud ikke blot overset

tysk kildemateriale, men også den grundlæggende tysksprogede litteratur – især fra det tidligere DDR.

Hele det såkaldte videnskabelige apparat i det 3. oplag af bogen, som står til rådighed for anmelderen, lader ud fra et fagligt synspunkt meget tilbage at ønske. Det begynder ved henvisningerne til arkiver og arkivproveniensers – de er meget sløse!! F.eks. henviser Borgersrud til Bundesarchiv Bonn, men mener her det tyske udenrigsministeriums politiske arkiv (Politisches Archiv des Auswärtigen

Amtes) og ender med den varierende stavemåde af navne. Således forekommer Herbert Wehner (citeret fra 2. og 3. hånd) med forskellige fornavne, noget, forfatteren tilsyneladende ikke har lagt mærke til. Den vesttyske efterretningsmand og grundlægger af efterretningstjenesten Bundesnachrichtendienst, Gånther Nollau, præsenteres i fuld alvor for læseren som amerikansk journalist! Der kunne bringes flere lignende eksempler. Bogen har intet register, hvad der er beklageligt ved et værk af et så stort omfang. Hertil kommer så – jeg har

allerede antydnet det – at læsningen af bogen virkelig ikke var nogen sproglig nydelse, snarere en byrde.

Borgersruds bog har alligevel en vis værdi på grund af sin rigdom på faktuelle oplysninger, nærmest som et historiens stenbrud. Alt i alt er bogen udtryk for en imponerende forskningspræstation. En forbedret og opstrammet nyudgave ville være en gevinst.

Robert Bohn (Kiel)

Oversættelse: Torsten Lange